

ВІЙСЬКОВА КОНТРРОЗВІДКА – ГАРАНТ БЕЗПЕКИ І БОЄЗДАТНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

© Гусєв В.І., Пилипенко Ю.О., 2006

Досліджено діяльність складової державної Служби безпеки України – військової контррозвідки, її значення в захисті національних інтересів країни та боєздатності українського війська.

This article is devoted to research on the activity of component part of Service of national security of Ukraine – military counter-intelligence and its role in the process of defense of national interests of the country and fighting efficiency of Ukrainian army.

У найдавнішому із відомих людству трактатів про військове мистецтво і його філософію класичних “військових філософів” стародавнього Китаю, відомих нам лише під псевдонімами Сунь-Цзи і У-Цзи, серед сформульованих принципів мистецтва ведення війни є й такий: “... якщо знаєш його (ворога) і знаєш себе, бийся хоч сто раз, небезпеки не буде; якщо знаєш себе, а його не знаєш, один раз переможеш, другий раз одержиш поразку; якщо не знаєш ні себе, ні його, кожен раз, коли будеш битися, одержиш поразку... Тому мудрі полководці рухалися і перемагали тому, що все передбачували... Відомості про противника можливо отримати тільки від шпигунів... Якщо ти пізнав, що у тебе є шпигун противника і стежить за тобою, обов’язково впливай на нього...” [1, с. 42].

Важливою складовою гарантування національної безпеки України і боєздатності її Збройних сил є органи військової контррозвідки Служби безпеки України, пріоритетним завданням яких залишається, як і раніше, протидія розвідувальним службам іноземних держав. Ця служба не поліцейський орган в армії, як може здатися необізнаній людині, вона оперативно обслуговує війська й розв’язує завдання, чітко визначені Законом України “Про службу безпеки України”.

За час існування незалежної Української держави принципи організаційної побудови військової контррозвідки зазнавали змін, враховували позитивний досвід інших держав і на теперішній час на неї покладені завдання з контррозвідувального забезпечення формувань Збройних сил України, Державної прикордонної служби, Внутрішніх військ МВС України, Міністерства надзвичайних ситуацій.

Військову контррозвідку було утворено згідно з Указом Президента України від 18 грудня 1991 року в системі Служби безпеки України та Законом України “Про Службу безпеки України” від 25 березня 1992 року. Її створили, по суті, заново. За часів колишнього Радянського Союзу так звані особові відділи переважно комплектували за екстериторіальним принципом. А після розпаду СРСР основна кількість співробітників цих підрозділів виїхали за межі України. Тому підбір кадрів до військової контррозвідки незалежної України здійснювався з числа найпідготовленіших офіцерів Збройних сил України, інших національних збройних формувань.

Від початку створення військової контррозвідки її засновники намагалися знайти її оптимальну організаційну структуру. На той час підрозділи військової контррозвідки входили до складу обласних управлінь Служби безпеки України, що вносило багато плутанини в оцінювання становища за видами військ, бо принцип управління ними, як відомо, інший – за вертикальною системою. Але були створені структури, що відповідали певним військовим формуванням. У той самий час військова контррозвідка зовсім не автономний орган всередині СБУ. Немає завдань,

таких спрямувань української військової спеціальної служби, за якими не працювала б вона у тісній взаємодії з іншими підрозділами Служби безпеки України.

Сьогодні діяльність військової контррозвідки має різнобічний характер: її заходи спрямовані на захист військовослужбовців від розвідувальної діяльності іноземних спеціальних служб, виявлення та припинення їхніх конкретних розвідувальних акцій, запобігання і локалізацію терористичних проявів, захист національної державності та конституційного ладу і недопущення втягування військовослужбовців до політичних протистоянь різними політизованими структурами радикальної спрямованості.

Як свідчать інтерв'ю керівників військової контррозвідки СБУ, вона допомагає командуванню підтримувати бойову готовність військ, оперативно супроводжує окремі програми і спрямування будівництва української армії. Адже не секрет, що деякі особливості армійського життя на місцях не завжди відомі військовому керівництву. Це зовсім не означає, що контррозвідка втручається в діяльність бойових частин. Насамперед вона надає інформацію про гострі процеси, тенденції, що порушують питання безпеки держави.

На фоні відкритості Збройних сил України та інших військових формувань для цивільного контролю та розширення міжнародного співробітництва у суспільстві поширюється хибна думка, що у військах не залишилося таємних відомостей. Разом з тим боєздатність українського війська і оборонно-промисловий комплекс нашої держави традиційно залишаються в полі зору іноземних спецслужб, протидія яким є головним пріоритетним завданням органів військової контррозвідки.

Варто відзначити, що Збройні сили України за кількісними показниками відомостей, зарахованих до державної таємниці, посідають у державі одне з чільних місць. Це й визначає специфіку діяльності співробітників військової контррозвідки – недопущення нанесення шкоди обороноздатності держави внаслідок витоку інформації, що становить державну таємницю, та її матеріальних носіїв.

Практика діяльності органів військової контррозвідки свідчить: незважаючи на спільні з режимними органами військових формувань зусилля, не всі військові посадові особи, котрі взяли на себе відповідальність за збереження державної таємниці, відповідально ставляться до власних зобов'язань. Наприклад, тільки у першій половині 2004 року Головний відділ військової контррозвідки Управління СБУ у Львівській області виявив та усунув понад 100 передумов до витоку відомостей, що охороняються, за грубі порушення режиму секретності 68 осіб було притягнуто до адміністративної відповідальності, а стосовно дій одного з військовослужбовців порушено кримінальну справу. Крім того, було викрито та припинено три спроби залучення іноземними спецслужбами до конфіденційного співробітництва громадян України [2].

Не залишаються поза увагою військової контррозвідки і питання корупції і організованої злочинності в армійських колективах, коли об'єктом посягань військових злочинців стають ті відчутні матеріальні цінності, які зосереджені у військах. На фоні реформування військ окремі особи намагаються “нагріти руки”, а працівники контррозвідки спільно з іншими правоохоронними органами і командуванням стають на перепоні таких дій. Особливість боротьби з проявами злочинності у військах полягає в тому, що є змичка корумпованих цивільних структур із деякими військовослужбовцями, що мають доступ до військового майна. На думку керівництва військової контррозвідки, організована злочинність у військах характерна тим, що пронизує управлінські ланки по вертикалі, із дотриманням, так би мовити, субординації – без цього армію не можна уявити. Тому основним принципом роботи органів військової контррозвідки в цьому напрямку є припинення правопорушень та притягнення до відповідальності винних, незважаючи на їхні посади та звання.

Протягом свого існування, у військовій контррозвідці викрито низку правопорушень, суть яких полягала в передаванні грошей до комерційних структур для закупівлі необхідного військового майна. В окремих випадках їх задіювали комерсанти та їхні співучасники в погонах з іншою метою. Були викриті зловживання в системі орендних відносин, використання військово-транспортної авіації, розкрадання і привласнення необлікованого військового майна, попереджена відправка ракетного палива до “гарячої точки”, продаж радіоактивних матеріалів за кордон.

Так, у 1995 році підрозділами військової контррозвідки було знешкоджено 35 організованих злочинних угруповань, які об'єднувалися з подібними цивільними кримінальними формуваннями. За цими кримінальними справами було вилучено й повернено до прибутку держави матеріальних цінностей на суму близько 40 млрд. карбованців і майже 2,5 млн. доларів США. Пощастило уникнути збитків державі на суму понад 85 млрд. карбованців та 200 тис. доларів. Не допущено незаконне вивезення за кордон цінностей на суму 6,6 млн. доларів США [3].

Протягом 1995–1996 рр. підрозділи військової контррозвідки викрили понад 170 діянь з ознаками корупції та організованої злочинності. Лише у 1996 році нашій державі було повернуто понад 21 млн. доларів США. Так, наприклад, у фінансово-кредитній сфері було викрито нецільове використання бюджетних і позабюджетних коштів на суму близько 1,2 млн. грн., протизаконні перерахування за кордон понад 70 тис. грн. За даними військової контррозвідки, було порушено кримінальні справи та заарештовані окремі службові особи фінансових органів Міністерства оборони України. Завдяки вжитим заходам вдалося запобігти збиткам державі на суму понад 200 тис. грн. Було встановлено, що деякі науково-дослідні роботи з проблем військового призначення мали подвійне фінансування. Більше того, науково-технічний рівень цих розробок зовсім не відповідав світовим стандартам та існуючим аналогам. Внаслідок цього вдалося заощадити для Збройних сил понад 630 тис. грн. У сфері матеріально-технічного забезпечення МО України військовим контррозвідникам вдалося запобігти розкраденню матеріальних цінностей на суму понад 8 млн. грн. і близько 50 одиниць військової техніки, паливно-мастильних матеріалів та іншого державного майна. Під час оперативно-розшукової діяльності було недопущено протизаконне вивезення за межі нашої держави більше ніж 40 тонн компонентів ракетного палива, сотень тисяч тонн кольорових та чорних металів. За матеріалами військової контррозвідки було порушено 82 кримінальні справи, за фактами здійснення тяжких злочинів засуджено 65 осіб [4].

У 2004 році за матеріалами Управління Служби безпеки України в Управлінні військової контррозвідки СБУ Сухопутних військ Збройних сил України у Західному регіоні було порушено 20 кримінальних справ стосовно посадових осіб військових формувань різної підпорядкованості. За результатами розгляду судовими інстанціями 6 осіб було притягнуто до кримінальної відповідальності, 17 – згідно з Законом України “Про боротьбу з корупцією”. У дохід держави було повернено більше 50 тис. реальних коштів [2].

Сьогодні пріоритетним завданням Міністерства оборони України є вирішення житлової проблеми військовослужбовців, для чого виділяються значні кошти, які приваблюють не чистих на руку посадовців. Зважаючи на це, у військовій контррозвідці здійснюються заходи щодо попередження нанесення збитків у сфері будівництва, закупівлі квартир чи переобладнання під житло колишніх службових приміщень. Наприклад, військовою контррозвідкою у Західному регіоні в 2004 році було викрито фальсифікацію пайового будівництва житла однією військовою посадовою особою, чим було завдано збитків на суму понад 400 тис. грн.

У будь-яких збройних силах як носіях виробів та речовин підвищеної небезпеки існують потенційні загрози цивільному населенню, тому попередження надзвичайних подій з військовими засобами ураження, військовою технікою, особовим складом військових формувань постійно перебуває в полі зору військової контррозвідки. Перед структурними підрозділами органів контррозвідки є завдання з об'єктивного вивчення потенційних загроз в означеній сфері і надання упереджувальної інформації з усунення негативних чинників, а також інформування керівництва Міністерства оборони України. Як свідчить практика, особливо щодо сумнозвісних подій в Артемівську на базі збереження артилерійських боєприпасів, реальну загрозу становить не лише відсутність належного фінансування, а насамперед людський фактор – невиконання вимог законодавчої бази та нормативних актів, недбалість, недостатня увага до “дрібниць”, нехтування якими й призводить подекуди до біди.

Отже, вищенаведене свідчить, що військова контррозвідка Служби безпеки України ефективно захищає оборонно-економічний потенціал країни від проявів цікавості іноземних спецслужб,

а також протистоїть організованій злочинності і корупції, без надійної контррозвідки неможлива безпека держави, її Збройних сил.

1. Сунь-Цзы. *Трактати о военном искусстве*. – М.: ООО Изд-во АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2002. – 558 с. 2. Денисенко Г. *І сьогодні нашим пріоритетним завданням залишається, як і раніше, протидія розвідувальним службам іноземних держав // Армія України*. – 2004. – 25 березня. – № 36. – 7 с. 3. Матвєєв А. *Не допустити завдання шкоди // Робітнича газета*. – 1996. – 4 липня. – № 97. – 3 с. 4. Матвєєв А. *Військова контррозвідка на варті безпеки Збройних Сил // Народна армія*. – 1996. – 18 грудня. – № 41. – 3 с.

УДК 94(477)“195/198”:623.46.5

А.І. Харук

Національний університет “Львівська політехніка”

ВНЕСОК КОНСТРУКТОРСЬКОГО БЮРО О.К. АНТОНОВА У СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ТРАНСПОРТНОЇ АВІАЦІЇ

© Харук А.І., 2006

Досліджено діяльність конструкторського бюро О.К. Антонова із створення військово-транспортних літаків середнього і важкого класів в 50–80-х роках ХХ ст.

The activity of O.K. Antonov’s Design Bureau in construction of medium and heavy military transport airplanes in 50–80 years of XX century is investigated.

Провідний конструкторський колектив авіаційної галузі України – Авіаційний науково-технічний комплекс (АНТК) ім. О.К. Антонова – має досить давню історію. У його діяльності упродовж десятиліть сформувалось кілька напрямків спеціалізації, основним з яких було створення військово-транспортних літаків різної вантажопідйомності. Проте досі ця галузь діяльності антоновців залишалась поза увагою дослідників історії науки і техніки. Можна згадати, хіба що, статті В. Заяріна, А. Совенка та деяких інших авторів, опубліковані в авіаційних часописах, а також відповідний розділ у довіднику „История конструкций самолетов в СССР. 1951–1965”. Проте у цих публікаціях головна увага зосереджена на висвітленні конструктивних особливостей окремих літаків, тоді як загальні тенденції розвитку транспортної авіації часто залишались поза увагою.

У статті автор має на меті дослідити діяльність конструкторського бюро (КБ) О.К. Антонова та його наступника – АНТК ім. О.К. Антонова – у галузі створення та вдосконалення військово-транспортних літаків в 50–80-х роках ХХ ст.

На початку 50-х років у світовій авіаційній промисловості намітилась нова тенденція – створення спеціалізованих транспортних літаків із кормовими рампами, що давали змогу вантажити, перевозити і десантувати колісну і гусеничну техніку різного призначення. У цій галузі США були першими, де в фірмах „Ферчайлд” та „Локхід” створили класичні рампові транспортні літаки – поршневий С-123 „Провайдер” та турбогвинтовий С-130 „Геркулес”. Інформація про це послужила поштовхом для розгортання аналогічних робіт в СРСР – 17 червня 1953 р. таку вказівку дав тодішній міністр оборонної промисловості Д. Устінов. У цій ситуації конструкторське бюро під керівництвом О.К. Антонова (офіційна назва на той час – ГСОКБ-473, оскільки базою для конструкторського бюро був Київський авіазавод № 473; (аббревіатура розшифровувалась як „Государственное союзное опытно-конструкторское бюро”) виявилось у вигаши порівняно із іншими конструкторськими колективами, оскільки ще 1951 р. антоновці підготували ескізний проект під позначенням ДТ-5/8. Цим проектом передбачалось створення двомоторного рампового турбогвинтового транспортно-десантного літака вантажопідйомністю 8 т [1, с. 34–35]. Зважаючи на